

Dr. theol., LU Humanitāro zinātņu fakultātes docents

LINARDS ROZENTĀLS

NEPIEPILDĪTĀS CERĪBAS – LATVIJAS EVAŅĢĒLISKI LUTERISKĀ BAZNĪCA, KĀDA TĀ VARĒJA BŪT

Padomju okupācijas rezultātā Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca tika sašķelta divās daļās, kuras padomju režīms mērķtiecīgi nodalīja vienu no otras. Rakstā pētīti Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Latvijā un trimdā tuvināšanās procesi 80. gadu beigās un 90. gadu sākumā un abu baznīcu izveidotās Koordinācijas komisijas darbs. Šī komisija tika izveidota un darbojās no 1990. līdz 1993. gadam, lai saskaņotu abu baznīcas daļu darbu, pieņemtu kopīgus lēmumus un veidotu vienotas Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas struktūru, un atjaunotu baznīcas vienību. Tomēr abās baznīcu daļās pastāvēja arī nozīmīga pretestība un piesardzība, vēlme apvienošanās atlikt uz vēlāku laiku, cerība drīzumā atrisināt sieviešu ordinācijas jautājumu. Tā rezultātā darbs pie apvienošanās apstājās un abu baznīcu tuvināšanās process noslēdzās neveiksmīgi.

Atslēgvārdi: Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca, Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca ārpus Latvijas, Koordinācijas komisija, baznīcu apvienošanās.

Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas (turpmāk – LELB) 14. Ģenerālā sinode 1989. gada 11. un 12. aprīlī pieņēma rezolūciju Nr. 5 “Par Latvijas baznīcu”. Tā vēstīja, ka “14. Latvijas Sinodes dalībnieki vienojas pārliecībā, ka mūsu Baznīca ir viena un savā būtībā nedalāma, kaut arī ārēji vēsturiskas netaisnības un varmācības sadalīta. Mēs esam pārliecināti, ka mūsu pienākums ir darīt visu iespējamo, lai stiprinātu iekšēju un ārēju vienotību starp Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas locekļiem dzimtenē un trimdā. Uzskatām, ka liels ieguldījums Baznīcas vienotībā būtu kopīga Dziesmu grāmata un māsu draudžu attiecību nodibināšana”.¹

¹ 14. Ģenerālās Sinodes protokols. LELB arhīvs, 1. f., 3. apr., 17. l.

Tuvināšanās abu – padomju okupācijas rezultātā varmācīgi šķirto Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas – daļu starpā Latvijā un ārpus Latvijas visvairāk ietekmēja 80. gadu otrajā pusē arvien pieaugošais trimdas baznīcas mācītāju un draudžu atbalsts Latvijas mācītāju un draudžu centieniem izrauties no padomju okupācijas varas kontroles. 1988. gada 5. janvārī Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca Amerikā (turpmāk – LELBA) pirmo reizi izplatīja vēstījumu visiem LELB mācītājiem un draudzēm, kurā bija sacīts: “jūs un jūsu mācītāji ir devuši cerību, kādu mēs kopš Otrā pasaules kara neesam mūsu baznīcā piedzīvojuši. Atdzimšanas un atjaunošanās doma un šīs kustības rīcība ir atjaunojusi cerību, ka patiesība un ne politiski apsvērumi drīkst būt visam pamats [...]”. Tika uzsvērtā abu LELB daļu – Latvijā un trimdā – vienotība, piederība pie vienas baznīcas, neskatoties uz politiskajām un administratīvajām atšķirībām. “Latviešu luterticīgie ir viena baznīca,” rakstīja LELBA prezidents Vilis Vārsbergs.²

LELBA pārvaldes sēdē 1988. gada 2. decembrī tika pieņemti “Palīdzības darba principi un prioritāte”, kuru 2. punkts vēstīja: “Mēs visi esam vienas, nedalāmas Latvijas Ev. lut. baznīcas locekļi, bet šķēršļus šai vienībai vienmēr likuši mūsu ienaidnieki.”

LELBA pārvalde arī pieņēma LELB trimdā arhibīskapa Arnolda Lūša ieteikumu “apmainīties ar novērotājiem Latvijas Baznīcas pārstāvjiem piedaloties mūsu pārvaldes sēdēs, konferencēs un sinodēs, mūsu pārstāvjiem braucot uz konsistorijas sēdēm, mācītāju konferencēm un sinodēm”, kas gan iedzīvināts tika tikai daļēji, galvenokārt ar “gadījuma rakstura viesiem”.³ LELBA prezidents Vilis Vārsbergs aktīvi izmantoja katru iespēju viesoties Latvijā un būt ciešā kontaktā ar LELB mācītājiem un draudzēm. Viņš ar tūristu grupu bija Latvijā un 1988. gada 5.–14. augustā teica sprediķi savā dzimtajā pusē Lazdonā – gan baznīcā, gan kapu svētkos, kā arī Rīgas Jaunās Ģertrūdes baznīcā. Arī oficiāli pārstāvēt LELB trimdā 1989. gada aprīlī LELB 14. Ģenerālā sinodē, Vārsbergs viesojās Rūjienā un Kuldīgā, sprediķoja arī Rīgas Vecās Ģertrūdes baznīcā, Slokas un Salas baznīcās.⁴

2 Linards Rozentāls, *Atdzimšana un atjaunošanās. Baznīcu un draudžu potenciāls sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai 21. gadsimtā* (Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2024), 133.

3 Vilis Vārsbergs, “LELBA un Latvija” // *Baznīcas Gada grāmata 1990. gadam* (Latvijas Ev. lut. baznīcas Virsvaldes izdevums), 142. (LELBA Vidienes apgabala konferencē Milvokos 1988. gada 14. oktobrī piedalījās LELB prāvests Aivars Beimanis, kurš ciemojās Milvokos pie savas māsas, LELBA pārvaldes sēdē 1989. gada 27.–29. aprīlī piedalījās prāvesti Erberts Bikše un Krimuldas draudzes priekšnieks Kaspars Dimiteris, kuri bija ASV “citā sakarā”, līdzīgi – privātā kārtā – 1989. gada maijā Konsistorijas sēdē piedalījās LELBA mācītājs Uldis Cepure. Vienīgie oficiālie viesi bija 1989. gada 14. Ģenerālā sinodē, kur bija aicināts arī Lūsis, bet piedalījās Vārsbergs un Cālītis. Pirmais oficiālais LELB pārstāvis bija Georgs Rubenis, kurš piedalījās LELBA pārvaldes sēdē 1989. gada 10.–11. novembrī.)

4 Vilis Vārsbergs, “LELBA un Latvija” // *Baznīcas Gada grāmata 1990. gadam*, 143.–147.

Uz abu baznīcas daļu tuvināšanos un savienošanos ne tikai “sentimentālā, neformālā ziņā” Vārsbergs kā oficiālais LELBA pārstāvis aicināja savā uzrunā 1989. gada Ģenerālā sinodē, uzsvērdams vairākus priekšnosacījumus šādai abu baznīcas daļu atkalapvienošanai vienā:

viņš (arhibīskaps Lūsis – aut. piez.) sacīja, ka mūsu baznīca ir tāda kā ar okupācijas nazi pārgriezts maizes klaips. Vai šī klaipa abas puses – Baznīca Latvijā un trimdā – var “salīmēt” atkal kopā vairāk nekā tikai gluži sentimentālā, neformālā ziņā, ir ļoti svarīgs jautājums visas mūsu Baznīcas – abu daļu – nākotnei, un atbildi veido vesela rinda faktoru. Viegli tas nebūs. Nezinu, vai arhibīskapam Lūsim tas bija prātā izvēloties metaforu par pārgriezto klaipu, bet latviešiem ir paruna, ka “atgriezts riecens nepielīp”. Sevišķi tad nepielīp, kamēr vēl okupācijas nazis stāv turpat uz galda. Mūsu baznīcas organizatoriskai un administratīvai vienībai nepieciešams priekšnoteikums ir garantija, ka nekāda okupācijas vara un baznīcai ideoloģiski naidīga valoda neiejaucas baznīcas dzīvē un to nekādā veidā nekontrolē. [...] Otrs ļoti svarīgs faktors ir, ka Baznīcās būtu īsta demokrātiska un tiesiska struktūra. Mēs esam ilgi cīnījušies līdz nu esam atbrīvojušies no visām autoritārā laikmeta atliekām – no visām iecelšanām un sevišķām pilnvarām. Visi draudžu mācītāji, prāvesti, pārvalžu un virsvaldes locekļi un arī arhibīskaps ir ievēlēti – un augstākās lēmēja instances, kam visi ievēlēti atbildīgi, ir apgabalu, zemju sinodes. Mēs priecājamies, ka šādai demokrātiskai iekārtai arī jūs tuvojaties ar savu jaunās satversmes projektu. Trešais faktors ir mūsu pašu laba griba, iecietība, pacietība. Tautas paruna teic: “atgriezts riecens nepielīp” – bet Dievam nekas nav neiespējams.⁵

Vārsbergam bija cieša pārlicība, ka, “Latvijai kļūstot brīvai, mūsu trimda beidzas” un atklājas, “kāpēc Dievs mūs ne vien uzturējis, bet tik bagātīgi svētījis – lai Baznīcai Latvijā būtu spajds un balsts. [...] Kad Latvija būs brīva, ja mēs nekļūsim daļa no Latvijas Baznīcas, kas tad mēs būsim? Kā attaisnosim atraušanos no Amerikas luteriskajām baznīcām?”⁶

Trimdas baznīcas arhibīskaps Arnolds Lūsis un 1989. gada sinodē ievēlētais LELB arhibīskaps Kārlis Gailītis 3. septembrī parakstīja kopīgu savstarpējas atzīšanas un kopīgas tālākas sadarbības deklarāciju, ko uz Latviju – Lūša parakstītu – bija atvedis Cālītis un Jānis Robiņš, LELBA oficiālie pārstāvji.⁷ Šādas deklarācijas nepieciešamība un

5 “Vārsbergs Sinodē”, *LELBA Ziņas*, 10 (1989): 5.–6.

6 Vilis Vārsbergs, “Tas ir no Dieva” // *Latvijas Ev. lut. baznīcas Gada grāmata un kalendārs 1991. gadam* (Latvijas Ev. lut. baznīcas Virsvaldes izdevums), 147.

7 Turpat, 148.

teksts tika pieņemts LELBA Teoloģijas institūta debatēs 1989. gada vasarā. Deklarāciju, arī arhibīskapa Kārlis Gailīša parakstītu, nolasīja viņa introdukcijas dievkalpojumā:

1. *Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca apliecina, ka kopš Otrā pasaules kara Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca trimdā ir godīgi un precīzi atspoguļojusi Baznīcas un tautas stāvokli okupētajā Latvijā un pārstāvējusi tās patiesās intereses pasaulē.*
2. *Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca trimdā atzinīgi vērtē arhibīskapu Kārli Gailīti un jauno Konsistoriju un atzīst, ka šī vadība, ko demokrātiski ievēlējusi pati Baznīca, var likumīgi un morāli pārstāvēt Baznīcas un Latvijas tautas patiesās intereses.*
3. *Abas baznīcas – trimdā un Latvijā – apliecina, ka to īpašais uzdevums ir Evaņģēlija pasludināšana Latvijas tautai un ka abas ciešā sadarbībā ar Dieva palīdzību kalpo katra tām dotās iespējas robežās.⁸*

Pēc dažiem mēnešiem – 1990. gada 12.–16. februārī – Freidentālē pie Štutgartes (Vācija) notika abu LELB daļu vadību sanāksme – pirmā baznīcas koordinācijas konference, kurā arī pirmo reizi⁹ tikās abu baznīcu arhibīskapi.¹⁰ To rīkoja LELB pārvalde Rietumvācijā, lai “pirmo reizi šādā aptverošā veidā” saskaņotu “mūsu baznīcas Latvijā, Eiropā un Amerikā darbību”. LELB laikraksts “Svētdienas Rīts” 18. februārī rakstīja, ka “šī sanāksme bija jauns solis abu Baznīcu tuvināšanās procesā, kura loģiskais galamērķis ir viena Latvijas evaņģēliski luteriskā Baznīca pasaulē”, uzsverot, ka pagrieziena punkts abu baznīcu attiecībās bija 3. septembra deklarācija, un norādot, ka “uzsākta plaša sadarbības programma draudžu pārvaldes, garīgās literatūras, jaunatnes darba, teoloģiskās izglītības un citās jomās, [...] trimdas Baznīcas garīdznieki kļuvuši par neaizvietojamiem saimniekiem Latvijas Baznīcas un viņu apmešanās zemju Baznīcu sadarbības attīstībā (piemēram, VFR prāvests E. E. Rozītis ir Konsistorijas pilnvarots LELB interešu pārstāvis Rietumvācijā)”.¹¹

Konferencē piedalījās 23 dalībnieki no Latvijas, Ziemeļamerikas, Lielbritānijas, Zviedrijas un Vācijas Federatīvās republikas. No Latvijas konferencē piedalījās

8 Deklarācija. Elmāra Ernsta Rozīša privātarhīvs.

9 Arhibīskapa Lūša pārliecība bija, ka “es nekad neprasīšu vīzu Padomju Savienībai”, tāpēc arī neieradās uz Gailīša introdukcijas dievkalpojumu 1989. gadā (“Laikmetīgais un pārļaimetīgais. Saruna ar Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas trimdā arhibīskapu Arnoldu Lūsi”, *Svētdienas Rīts*, 26. maijs 1991: 2.).

10 Pirmā Baznīcas koordinācijas konference Vācijā ar abu arhibīskapu tikšanos. Elmāra Ernsta Rozīša privātarhīvs.

11 “13., 14., 15. februārī Kaselē (VFR) – Latvijas un trimdas luterisko baznīcu vadības tikšanās”, *Svētdienas Rīts*, 18. februāris 1990: 4.

Konsistorijas locekļi prāvesti Modris Plāte un Erberts Bikše, Konsistorijas prezidija locekļi mācītāji Juris Rubenis un Roberts Feldmanis. Eiropu pārstāvēja LELB pārvaldes Rietumvācijā locekļi – mācītāji Gunārs Abakuks un Gunārs Ansons, prāvests Elmārs Ernsts Rozītis, Gunārs Skaistlauks un Pēteris Vīgants, LELBA pārvaldes locekļi – prāvests Vilis Vārsbergs, mācītāji Juris Cālītis, Māris Ķirsons, Laris Saliņš, pārvaldes locekļi Ivars Galiņš, Jānis Koncis, mācītājs Fricis Kristbergs. Lielbritāniju pārstāvēja pārvaldes locekļi – mācītāji Juris Jurgis un Aldonis Putce, prāvests Ringolds Mužiks. Zviedrijas pārstāvis bija mācītājs Juris Ozoliņš, bet Austrālijas – Aivars Saulītis. Konferencē kā viesi piedalījās arī mācītājs Klauss fon Aderkass, baznīcas mūziķis Johaness Baumans, Pasaules Luterāņu federācijas (turpmāk – PLF) pārstāvis Edmunds Racs un Mārtiņa Lutera savienības (*Martin-Luther-Bund*) ģenerālsekretārs Peters Šellenbergs. Konferencē piedalījās abu baznīcu arhibīskapi – Gailītis un Lūsis.¹²

Konferences darba kārtībā bija jauna kopējā dziesmu grāmata, kopīgas draudžu dienas Latvijā, Sandbijas (Zviedrija) konferenču un atpūtas centra iespējas, teoloģiskā semināra un izdevniecības jautājumi un “vispār sadarbība un palīdzība”. Konferences dalībnieki goda prezidijā ievēlēja Gailīti un Lūsi, darba prezidijā Rozīti, Rubeni un Vārsbergu. Konferences gaitā Ķirsons un Saliņš ziņoja par Latviešu draudžu un jaunatnes dienām 1990. gadā Latvijā; Ozoliņš iepazīstināja ar Sandbijas projektiem. Konference pieņēma zināšanai PLF 8. sanāksmes rezolūciju par Baltijas valstīm, Rubenis informēja par pēdējiem notikumiem un prioritātēm baznīcas dzīvē Latvijā, Vārsbergs ziņoja par palīdzības darbu no LELBA, Baumanis un fon Aderkass – par palīdzības darbu no baltvāciešu puses.

Konsistorijai tika lūgts centralizēt līdzekļu plūsmu no ārzemēm uz Latviju, lai vieglāk un mērķtiecīgāk iegādātos būvmateriālus, un paziņot prioritāšu sarakstu, un atrast māsu draudžu koordinatoru Latvijā. Vienojās, ka ir jāpārtrauc automašīnu pirkšana Latvijā, to iegāde jānoformē Rietumvācijā, par šī darba koordinatoru ievēlēja Vīgantu. Koordinācijas komisijai uzdeva sastādīt sarakstu “ar lielām un arī mazām vajadzībām” palīdzības darbā Latvijā, bet trimdas draudzes aicināja sūtīt savām māsū draudzēm vairs nelietotās dziesmu grāmatas. Konferences dalībnieki pārrunāja dziesmu grāmatas komisijas izstrādāto projektu liturģijas daļai un nonāca “pie attiecīgiem atzinumiem un lēmumiem”.¹³

Konference 15. februārī izveidoja LELB Koordinācijas komisiju 8 locekļu sastāvā: 3 no Latvijas – Kavacis, Rubenis, Vanags, 2 no Rietumeiropas – Ozoliņš un Rozītis, 2 no

12 Teilnehmerliste der Ersten Koordinationstagung der Lettischen Evangelisch-lutherischen Kirche in der Heimat und im Exil in Freudental bei Stuttgart vom 12.–16. Februar 1990. Elmāra Ernsta Rozīša privātarhīvs.

13 Koordinācijas konference Freidentālē. 1990. gada 12.–16. februāris. Protokols. Elmāra Ernsta Rozīša privātarhīvs.

LELBA – Cālītis un Vārsbergs un viens Austrālijas pārstāvis.¹⁴ Par Koordinācijas komisijas priekšsēdētāju ievēlēja Rozīti. Koordinācijas komisijas locekļi *ex officio* bija arī abu baznīcu arhibīskapi.

Konference pieņēma deklarāciju, kurā uzsvēra, ka pozitīvās izmaiņas Latvijas tautas un baznīcas dzīvē ir radījušas iespēju daudz plašākai sadarbībai, apstiprinot vēsturiskās un garīgās kopības saites starp evaņģēliski luteriskām baznīcām Latvijā un ārpus Latvijas. Šī sadarbība tika pirmo reizi publiski apliecināta 1989. gada 3. septembrī abu arhibīskapu parakstītā kopīgā deklarācijā. Tās galamērķis ir neatkarīga Latvija un garīgi un arī administratīvi vienota Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca.¹⁵ Deklarācijā tika noteikts: lai veicinātu šī mērķa sasniegšanu, tiek izveidota LELB Koordinācijas komisija, kuras uzdevums ir regulārās tikšanās reizēs veicināt viedokļu un pieredzes apmaiņu, radīt savstarpēju uzticību un saprašanos, izstrādāt kopējus teoloģiskus viedokļus, saskaņot baznīcas darbību mainīgos politiskos apstākļos, koordinēt pārstāvniecību un rīcību starptautiskās sanāsmēs, veicināt aktīvu sadarbību teoloģiskās izglītības jomā, sekmēt māsu draudžu attiecības un mācītāju apmaiņu, kā arī meklēt struktūru mūsu īpašai misijai – pasludināt evaņģēliju latviešu tautai.¹⁶ Deklarācija tika publicēta laikrakstā “Svētdienas Rīts” 4. martā.¹⁷

Uz jau nodrukātās deklarācijas oriģināla, kuru parakstīja visi klātesošie, arhibīskaps Lūsis rokkrastā uzrakstīja piezīmi: “Arhibīskaps A. Lūsis paskaidro, ka viņš piekrit minētiem sadarbības mērķiem un paraksta šo dokumentu, norādot un pieņemot, ka vārdi “vienota Latvijas ev. lut. baznīca” nenozīmē Latvijas ev. lut. Eksilbaznīcas darbības pārtraukšanu vai elaminēšanu.”¹⁸ Rezolūcija tika pieņemta ar 18 balsīm “par”, neviens nebalsoja pret, 2 atturējās. Deklarāciju parakstīja visi konferences dalībnieki.

Mēs, I Koordinācijas konferences Freidentālē, Vācijā, dalībnieki, pateicamies Dievam par pozitīvām pārmaiņām Latvijas tautas un baznīcas dzīvē. Tās radījušas iespējas daudz plašākai sadarbībai, tā apstiprinot vēsturiskās un garīgās vienības saites starp evaņģēliski luteriskām baznīcām Latvijā un ārpus Latvijas. Šī sadarbība tika pirmo reizi publiski apliecināta 1989. gada 3. septembrī abu arhibīskapu

14 Pielikums pie I Koordinācijas Konferences 1990. gada 15. februāra deklarācijas. Elmāra Ernsta Rozīša privātarhīvs.

15 I Koordinācijas Konferences 1990. gada 15. februāra deklarācija. Elmāra Ernsta Rozīša privātarhīvs.

16 Turpat.

17 “I Koordinācijas konferences deklarācija”, *Svētdienas Rīts*, 4. marts 1990: 2.

18 “I Koordinācijas konferences deklarācija”, op. cit., 2.

parakstītā kopīgā deklarācijā. Tās gala mērķis ir neatkarīga Latvija un garīgi un arī administratīvi vienota Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca.¹⁹

Pirmā Koordinācijas komisijas sēde, kurā piedalījās Lūsis, Gailītis, Rozītis, Rubenis, Cālītis, Ozoliņš un Vārsbergs, notika tās izveidošanas dienā – 15. februārī –, un izraudzīja “sekojošu prezidiju: priekšsēdis – Rozītis, priekšsēža vietnieks – Rubenis, sekretārs – Vārsbergs”. Protokolā norādīts, ka “Konsistorija ir devusi Rozītim rakstisku pilnvaru pārstāvēt Latvijas Baznīcu Rietumvācijā. Līdzīgas iespējas vajadzētu izmantot arī citur. Tā varētu būt mūsu darba metode”.²⁰

Nākamā Koordinācijas komisijas konference notika 1990. gada jūnijā Toronto, Sv. Jāņa draudzes vasaras nometnē Saulainē, un tajā piedalījās Rozītis, Lūsis, Cālītis, Kavacis, Rubenis, Kolvins Makfersons kā Austrālijas pārstāvis, Vārsbergs, Ivars Gaide, Kristbergs un Baumanis.²¹ Konferencē 12. jūnijā²² Rubenis ziņoja par LU Teoloģijas fakultātes atjaunošanu un informēja, ka “vēlami trīs cilvēki no trimdas, kas piedalītos fakultātes vadībā”, un ieteica Cālīti kā dekāna vietnieku, Visvaldi Klīvi un Rozīti fakultātes padomē. “Koordinācijas komisija vienbalsīgi pieņem šo propozīciju.” Pirms konferences Rubenis, Rozītis, Grīslis, Klīve un Ziedonis bija izstrādājuši LU Teoloģijas fakultātes mācību programmas un sniedza komisijai ziņojumu. Koordinācijas komisija arī apstiprināja fakultātes doktorantu programmas komiteju – Roberts Akmentiņš, Gunārs Ansons, Egīls Grīslis, Visvaldis Klīve, Kārlis L. Ozoliņš, Arvīds Ziedonis – “visi ar Dr. grādiem”.

Tika pārrunāts jautājums par Teoloģijas fakultātes un Teoloģijas institūta (LELBA mācību iestāde) attiecībām. Klīve uzskatīja, ka “centrālā iestāde paliek Teoloģijas fakultāte, tāpēc institūta programma jāpieskaņo fakultātes programmai. Institūts varētu būt fakultātes “extension service” un dot iespēju fakultātes studentiem studēt ārzemēs”. Pārrunāja, vai fakultāte varētu akreditēt institūtu, par kopīgiem diplomiem un vienojās, ka šos jautājumus risinās Koordinācijas komisijas un baznīcas Virsvaldes sēdēs oktobrī.

Lūsis jautāja, “kādas ir Koordinācijas komisijas attiecības ar Baznīcas virsvaldi – komisijas darbībai jāprasa Baznīcas virsvaldes akcepts un tās locekļiem jāpiesūta komisijas sēžu protokoli”. Rozītis paskaidroja, ka “komisija nav “superbaznīca”, bet darba

19 “I Koordinācijas konferences deklarācija”, op. cit., 2.

20 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Koordinācijas komisijas protokols Nr. 1. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs. Līdzīgas pilnvaras LELB Konsistorija 1990. gada 21. jūnijā deva prāvestam Mužikam – “būt par Latvijas ev. lut. Baznīcas pārstāvi Anglijā” (“Konsistorijas ziņas”, *Svētdienas Rīts*, 22. jūlijs 1990: 2.).

21 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Koordinācijas komisijas protokols Nr. 2, 07.06.1990. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

22 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Koordinācijas komisijas protokols Nr. 3. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

saskaņotāja, vajadzīga, jo darbs ir izvērsies pāri palīdzības robežām”. Tika nolemts komisijas protokolus piesūtīt visiem baznīcas Virsvaldes locekļiem. Tika izstrādāts ieteikums dibināt pastāvīgu kopīgu liturģijas un mūzikas komisiju, kuras uzdevumos būtu psalmu izdevums dziedāšanai dievkalpojumos, agendas izveide, garīgo dziesmu krājuma izveide koriem.

Komisija pieņēma deklarāciju “Par garīgo darbinieku statusu Evaņģēliski luteriskajā baznīcā Latvijā un ārpus Latvijas”, kurā noteica, ka “neviens garīgs darbinieks nedrīkst darboties otras Baznīcas teritorijā bez attiecīgās Baznīcas vadības atļaujas; ilgstošam darbam garīgie darbinieki no vienas Baznīcas uz otru var pāriet tikai ar abu Baznīcu vadību iepriekšēju piekrišanu”, bet “persona, kas šo noteikumu neievēro, zaudē garīgā amata pilnvaras abās baznīcās”, kā arī noteica, ka “Latvijā²³ mācītāja pakāpē ordinētas personas Baznīcā ārpus Latvijas var iegūt diakona tiesības”, bet mācītāju tiesību iegūšanai nepieciešama pabeigta teoloģiskā izglītība. Komisija arī vērsās pie LELB Konsistorijas ar aicinājumu meklēt iespēju atlikt ordināciju palīgmācītāja pakāpē līdz eksāmena *pro venia consionandi* nokārtošanai un noteikt, ka kandidāta ordinācija pilntiesīga mācītāja pakāpē var notikt tikai pēc vokācijas saņemšanas un pilnas teoloģiskās izglītības saņemšanas.

Tika pieņemta arī deklarācija “Par Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāti”:

Koordinācijas komisija ar gandarījumu uzņem LU Teoloģijas fakultātes atjaunošanas faktu 1990. gada 1. jūnijā. Koordinācijas komisija apliecina ārkārtīgi svarīgo LU Teoloģijas fakultātes nozīmi Latvijas ev. lut. Baznīcas nākotnes garīgajam darbam. Tādēļ Koordinācijas komisija aicina latviešu teologus, draudzes, kā arī citu tautu Baznīcas un starptautiskās kristīgās apvienības atbalstīt LU Teoloģijas fakultāti kā vienīgo mācību iestādi pasaulē, kurā augstāko teoloģisko izglītību iespējams iegūt latviešu valodā. Komisija uzskata par dabisku attīstības rezultātu, ka arī ārpus Latvijas dzīvojošie jaunieši, kas vēlas studēt teoloģiju, nākotnē to varētu darīt LU Teoloģijas fakultātē.

Trešā Koordinācijas komisijas konference notika LELBA VI sinodes laikā – 1990. gada 16. oktobrī Toronto Sv. Andreja draudzes dievnamā, un tajā piedalījās Rozītis, Makfersons, Laimonis Mušinskis, Vīgants, Cālītis, Vanags, Gailītis, Mužiks. Konferencē vienojās par kvorumu – ir jābūt klāt vismaz diviem no Latvijas un pa vienam no Eiropas, Ziemeļamerikas un Austrālijas.²⁴

23 Atbilstošu lēmumu šim aicinājumam LELB Konsistorija pieņēma 1992. gada 2. jūnijā (“Konsistorijas ziņas”, *Svētdienas Rīts*, 14. jūnijs 1992: 2.).

24 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Koordinācijas komisijas protokols Nr. 4. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

Cik var spriest pēc komisijas protokoliem, arhibīskaps Lūsis vairs sēdēs nepiedalījās – atšķirībā no arhibīskapa Gailīša. Savu atbalstu vienotai baznīcai Gailītis pauda arī 1990. gada 7. novembra mācītāju konferencē: “mums ir jāiet uz kopēju Sinodi un, līdz ar to, vienotu Baznīcas vadību, kurā, acīmredzot, būtu vieta vairākiem Latvijas ev. lut. Baznīcas bīskapiem gan diasporā, gan arī pašā Latvijā, ar vienu arhibīskapu Rīgā [...]”²⁵ Lūša nostāja šajā jautājumā bija daudz piesardzīgāka. Viņš uzskatīja, ka “arī trimdas baznīca pastāvēs”. Intervijā laikrakstam “Svētdienas Rīts” 1991. gada 26. maijā viņš teica: “Dažreiz mēs dzirdam runas par administratīvu vienību. Koordinācijas sanāksmē Vācijā norādīju, ka es esmu par Gara vienību Baznīcā, bet nevaru parakstīt tādu dokumentu par administratīvu vienību, jo tā prasa pakļautību. Par tādiem jautājumiem vēl pārāgri runāt.”²⁶

1991. gada 5.–11. martā notika pirmā Koordinācijas komisijas konference Rīgā – gan Teoloģijas fakultātē, gan Konsistorijas telpās. Darba kārtībā bija dažādi sadarbības un arī LELB darbības Latvijā paplašināšanas jautājumi – atjaunotās Teoloģijas fakultātes darbs un tās ēkas rekonstrukcija, svētdienas skolu darbs, diakonijas centra organizēšana Krimuldā, Bībeles biedrības darbs un LELB izdevniecības izveidošana.²⁷ Diemžēl šajā sanāksmē nevarēja piedalīties Cālītis, kurš “nav ielaists Latvijā”,²⁸ un tiek noteikts, ka konferenču kvorumam nav nepieciešams Austrālijas pārstāvis.²⁹ Sanāksmē risinājās diskusija par laju pārstāvniecību LELB Sinodē. Tobrīd tajā saskaņā ar Satversmi balsstiesības bija visiem “kalpojošiem” mācītājiem, taču tikai vienam lajam no katra prāvesta iecirkņa³⁰ – Vārsbergs ierosināja “mērķēt uz līdzsvaru laju un mācītāju skaitā un no visām viena mācītāja apkalpotajām draudzēm izvēlēti vienu sinodāli – draudžu delegātu”, kam komisija principā piekrita.³¹ Tomēr turpmākās LELB Sinodes izšķīrās par 1928. gada Satversmes principa atjaunošanu attiecībā uz laju pārstāvniecību Sinodē – vienu sinodāli izvirza nevis viena mācītāja apkalpotās draudzes, bet gan katra draudze, līdz ar to tika ieprogrammēts disbalanss mācītāju un draudžu pārstāvju skaitā, kāds tas arī ir palicis līdz mūsdienām – mācītāji LELB Sinodē ir mazākumā.

25 “Kas padarīts, kas jāveic tālāk. Arhibīskapa K. Gailīša pārskata referāts 1990. gada Latvijas ev. lut. Baznīcas mācītāju konferencē”, *Svētdienas Rīts*, 18. novembris 1990: 2.

26 “Laikmetīgais un pārilaikmetīgais. Saruna ar Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas trimdā arhibīskapu Arnoldu Lūsi”, *Svētdienas Rīts*, 26. maijs 1991: 2.

27 “Koordinācijas konference”, *Svētdienas Rīts*, 31. marts 1991: 2.

28 Protokols Nr. 5, 05.03.1991. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

29 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Koordinācijas komisijas sēdes protokols Nr. 7, 07.03.1991. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

30 Linards Rozentāls, *Atdzimšana un atjaunošanās. Baznīcu un draudžu potenciāls sabiedrības ilgtspējīgai attīstībai 21. gadsimtā*, 371.

31 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Koordinācijas komisijas sēdes protokols Nr. 9, 11.03.1991. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

Nākamās, 5. Koordinācijas komisijas konferences, kas notika Sandbijā³² (Zviedrija) 1991. gada 6.–11. augustā,³³ galvenais teoloģiskais temats bija 1982. gadā pieņemtais Limas dokuments – darba ar tā nodaļas par kristību un Svēto Vakarēdienu ietvaros tika pieņemti abām baznīcām kopīgi ieteikumi attiecībā uz kristību un Svēto Vakarēdienu.³⁴

Pēdējā šajā desmitgadē atsevišķi izdotajā LELB kalendārā 1992. gadam publicēja Roziša rakstu “Grieztā vai lautzā maize”, kurā viņš sniedza pārskatu par Koordinācijas komisijas darbu. Rakstā Rozītis atsaucās uz arhibīskapa Lūša izteikto metaforu un izteica to citādāk – “Griezto maizi dziedinās vienīgi lautzā”: “ir Viens, kurš, maizi laužot, rada kopību, ko asākais zobens nevar pārgriezt, kas stiprāka par vainu, stiprāka par nāvi. Viņš, kas ēdināja tūkstošus, arī mūs spēs atkal savienot Radītāja, Pestītāja spēkā un priekā.”³⁵

Savukārt pēdējā atsevišķi izdotajā LELB “Baznīcas Gada grāmatā 1992” ārpus Latvijas atskanēja kritiskas balsis pret vienotu baznīcu. Mācītājs A. Liepkalns rakstā “Ieskats mūsu luteriskās baznīcas nākotnē” jau raksta apakšvirsrakstā uzdeva jautājumu “Vai Latvijas Ev. lut. Baznīcai ārpus Latvijas jāturpina darboties?”. Raksta autora secinājumi par baznīcu apvienošanu, kurus viņš balstīja arī 1990. gada oktobrī veiktās aptaujas par baznīcas nākotni³⁶ rezultātos, kurus viņš iesniedza arī Lūsim un Virsvaldei, bija šādi: “LELB ārpus Latvijas jāturpina sava misija bez ierobežojumiem vai drastiskām pārmaiņām kā organizatoriskā un administratīvā, tā arī teoloģiskā ziņā. [...] Piešķirt Baznīcai Latvijā un tās vadībai Rīgā kādu īpašu autoritāti un atbildību par latviešu baznīcu un draudzēm [...] pašreiz vēl ir priekšlaicīgi.” Liepkalns norādīja arī savas “personīgās domas”: “Tāds atrisinājums (baznīcu apvienošanās vienā garīgi administratīvā vadībā – aut. piez.) būtu šķietami dabisks un arī loģisks, tomēr, manuprāt, pašreiz pārsteidzīgs. Dzimtenes baznīca vēl nav pietiekami atdzimusi un arī garīgi nobriedusi, lai uzņemtos vadību pār latviešu draudzēm svešumā.”³⁷

32 Komisijā Mužika vietā kā otra Eiropas pārstāve sāka darboties Ieva Graufelde no Zviedrijas.

33 V Koordinācijas Komitejas Konference Sandbijā, 1991. gada 6.–11. augustā. Protokols Nr. 10. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

34 Pielikums. Ieteikumi par Svētās Kristības un Svētā Vakarēdiena Sakramentiem, 10. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs. Ieteikumi tika publicēti laikrakstā “Svētdienas Rīts” 1991. gada 25. augustā (“Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Koordinācijas komisijas V konference pieņem šādus ieteikumus Latvijas Evaņģēliski luteriskajai baznīcai Latvijā un ārpus Latvijas”, *Svētdienas Rīts*, 25. augusts 1991: 3.).

35 Elmārs Ernsts Rozītis, “Grieztā vai lautzā maize. Koordinācijas komisijas darbs” // *Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas kalendārs 1992. gadam* (Rīga: Svētdienas Rīts, 1991), 85.

36 Šo aptauju A. Liepkalns veica Čikāgas Luteriskās teoloģijas semināra (*Lutheran School of Theology of Chicago*) doktora studiju laikā.

37 Arturs Liepkalns, “Ieskats mūsu luteriskās baznīcas nākotnē” // *Baznīcas Gada grāmata 1992* (Latvijas Ev. lut. baznīcas Virsvaldes izdevums), 107.–108.

Sākot ar 1992. gadu, Koordinācijas komisija kā savu galveno uzdevumu izvirzīja struktūras izveidošanu vienotai Latvijas Evaņģēliski luteriskai baznīcai. 20. janvārī Šēfavā (*Scheffau*) (Vācija) notika komisijas prezidija sēde, kurā piedalījās Rozītis, Gailītis, Rubenis, Cālītis, Vārsbergs un kurā izstrādāja darba kārtību 6. konferencei un notika neformālas sarunas par vienotas baznīcas struktūru. Konferencē piedalījās arī Kavacis, Graufelde, Vanags, Abakuks, Ansons, Skaistlauks, Vīgants, fon Aderkass, Baumanis un Ilze Kuplēna.

21. janvārī tika vienbalsīgi apstiprināta vienošanās par garīgo amatu:

Kā baznīca, kas ordinē sievietes, mēs pievienojamies sekojošai Limas dokumenta piebildei: “Baznīcas, kas ordinē sievietes, to dara vadoties no evaņģēlija un garīgā amata izpratnes, kuras pamatā ir nopietna teoloģiska pārliecība, ka Baznīcas ordinētai garīdzniecībai trūkst pilnības, ja tā ierobežota uz vienu vien dzimti. Šo teoloģisko pārliecību pastiprina to gadu pieredze, kopš sievietes ir uzņemtas ordinētajos amatos.” (Limas dokuments. Garīgais amats, 18. § piebilde.)³⁸

Nākamajā dienā sākās VI Koordinācijas komisijas konference,³⁹ kas ilga līdz 26. janvārim. Šajā konferencē arī nepiedalījās arhibīskaps Lūsis, kā arī Austrālijas pārstāvis Makfersons. Konferencē arhibīskaps Gailītis uzsvēra:

mērķis ir vienota baznīca Latvijā un ārzemēs, vienība radāma viena arhibīskapa personā/amatā Rīgā – plus 1 bīskaps Amerikā vai Eiropā, otrs sufragans Latvijā. Arhibīskapu vajadzētu vēlēt visas Baznīcas Lielsinodē Latvijā, jautājums, kad šo lielsinodi sasaukt – pēc dažiem gadiem – varbūt 1995. gadā.

Rozītis norādīja, ka “lielsinode katrus 7 gadus, celsmei vairāk nekā administratīviem pienākumiem”. Komisija 26. janvārī vienbalsīgi pieņēma rezolūciju “Par Latvijas Evaņģēliskās Luteriskās Baznīcas vienību”:

Pamatojoties uz Freidentālē deklarēto un abu arhibīskapu parakstīto uzdevumu “Meklēt kopēju struktūru mūsu īpašai misijai pasludināt evaņģēliju latviešu tautai”, LELB Koordinācijas komisija ieteic sekojošus soļus:

1. Atjaunot vienu Latvijas Evaņģēliski luterisko baznīcu, ko veido LELB Latvijā un LELB Ārzemēs.

38 Ueber das geistliche Amt. Empfehlungen der 6. Konferenz der Staendigen Koordinationskommission der Evangelische Lutherischen Kirche Lettlands in Schoeffau. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

39 Koordinācijas komisijas VI konferences protokols Nr. 11. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

2. *Šīs Baznīcas vienību izteic abu Baznīcas daļu kopīga sinode (lielsinode), un tās ievēlēts Baznīcas augstāko garīgais vadītājs – arhibīskaps.*
3. *Lielsinode pulcējas Latvijā reizi septiņos gados. Arhibīskapa sēdeklis ir Rīgā.*
4. *Baznīcai ārzemēs ir savs bīskaps un baznīcai Latvijā savs bīskaps – sufragāns, kurus ievēl katras Baznīcas daļas pārstāvji sinodē.*
5. *Bīskapus amatā ievēd Latvijas Baznīcas arhibīskaps.*
6. *Katra Baznīcas daļa darbojas saskaņā ar savu Satversmi.*
7. *Visai Baznīcai nozīmīgos jautājumus risina abu Baznīcu daļu izraudzīta Pārstāvju padome, kurā arhibīskaps un bīskapi piedalās ex officio.*
8. *Pirmo lielsinodi ieteicam sasaukt laikā no 1993. līdz 1995. gadam.*
9. *Neskarts paliek Baznīcas daļu līdzšinējais juridiskais statuss dažādās zemēs, kā arī tiesības un saistības iepretī citām baznīcām un ekumēniskām organizācijām.⁴⁰*

Šos ieteikumus LELB 15. sinode aprīlī apstiprināja ar 76 balsīm “par”, 2 “pret”, 2 “atturas”.

Konferencē tika panākta vienošanās arī par abām baznīcām kopīgas gadagrāmatas (baznīcas kalendāra) veidošanu – redaktora pienākumus uzņēmas prāveste leva Graufelde. Tika ziņots, ka abām baznīcām kopējā dziesmu grāmata būs gatava līdz 1992. gada aprīlim.⁴¹

9. februārī plašu pārskatu par šo konferenci sniedza laikraksts “Svētdienas Rīts”. Ar jaunu logo “Vienota Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca. Vēl viens solis” tika publicēts detalizēts Rubena raksts par konferences norisi, kā arī konferences ieteikumi:

Savas pastāvēšanas divos gados koordinācijas komisija ir pierādījusi kā nozīmīgs Baznīcas darba instruments, kas palīdz pārdomāt visai mūsu Baznīcai svarīgus jautājumus, koordinēt abu Baznīcu daļu attiecības. Tiekoties dažādās valstīs izglītotiem, dažādas pieredzes mācītājiem, iespējams veidot līdzsvarotāku, plašāku, vairākus aspektus sevī ietilpinošu skatījumu, kas palīdz mērķtiecīgāk risināt kristīgās draudzes problēmas mūsu laika pasaulē, Latvijā. Šī konference, manuprāt, bija auglīgākā no visām līdz šim bijušajām, bet arī darba ziņā intensīvākā, smagākā. Sēdēs aizritēja laiks no agra rīta līdz vēlam vakaram.⁴²

40 Par Latvijas Evaņģēliski Luteriskās Baznīcas vienību. Koordinācijas komisijas 6. konferences ieteikumi. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

41 “Vienotā darbā vienotai baznīcai. Latvijas ev. lut. baznīcas 6. koordinācijas konference”, *Brīvā Latvija*, 24. februāris 1992: 5.

42 Juris Rubenis, “Vienota Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca. Vēl viens solis”, *Svētdienas Rīts*, 9. februāris 1992: 1.–2.

1992. gada 21. februārī Rozītis un Vārsbergs izsūtīja visiem baznīcas Virsvaldes locekļiem vēstuli,⁴³ reaģējot uz arhibīskapa Lūša 11. un 12. februāra apkārtrakstiem, kuros bija kritizēts Koordinācijas komisijas darbs. Vēstulē tika atgādināta Koordinācijas komisijas jēga – “tā radās tāpēc, ka bija vajadzīga: domu izmaiņai, palīdzības saskaņošanai, dažādai sadarbībai ar Latvijas Baznīcu tai – un arī mums – jaunajos iespēju bagātajos un problēmu pārbagātajos apstākļos. Tā radās tāpēc, ka neviens cits nepieciešamo koordināciju nedarīja. [...] Koordinācijas komisiju radīja konference Freidentālē 1990. gadā, kurā piedalījās mūsu arhibīskaps pats, puse no Baznīcas Virsvaldes prezidija un vēl trīs citi Baznīcas Virsvaldes locekļi. Ja arī nez Baznīcas Virsvaldes vai tā prezidija formāla balsojuma, taču ne bez Baznīcas Virsvaldes ziņas radās koordinācijas komisija. Baznīcas Virsvalde savā 1990. gada oktobra plenārsēdē koordinācijas komisijas darbību ar īpašu lēmumu apsveica”.

1992. gada 5. aprīlī laikraksts “Svētdienas Rīts” publicēja interviju ar Klīvi – tobrīd Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes dekāna vietnieku – “Viena vai divas baznīcas”. Attiecībā uz divu baznīcu pastāvēšanu Klīve uzsvēra, ka “mums ir jābūt uzmanīgiem runāt par kaut kādu “Trimdas baznīcu”, jo nav tāda baznīctiesiska akta, ar kuru varētu pierādīt tādas dibināšanu, un ka līdz pat 1966. gadam, kad baznīcas vadību pārņēma arhibīskaps Lūsis,⁴⁴ tā atradās Latvijā izraudzītu amatpersonu rokās. Arī mācītāji savā ordinācijas solījumā ārpus Latvijas apsolīja “paklausīt Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas vadībai” un uzņēmās mācītāja amatu “mūsu mīļajā Latvijas Evaņģēliski luteriskajā baznīcā””. Klīve uzsvēra, ka pārmaiņas baznīcas pašizpratnē un identitātē notika padomju okupētajā Latvijā, un “atcerēsimies, kas šīs pārmaiņas plānoja un izraisīja”. PSRS reliģijas lietu pilnvarotajam Voldemāram Šeškenam 1946.–1948. gadā bija skaidri norādījumi no Maskavas nošķirt draudzes un baznīcas vadību Latvijas PSR no Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas vadības, kas atradās trimdā. 1948. gada 14.–15. marta “Ģenerālā Sinode”, kas tika sasaukta, apejot LELB Satversmi, atradās pilnīgā padomju režīma kontrolē. Uzskatīt, ka tās lēmums – pieņemt Latvijas PSR Evaņģēliski luteriskās baznīcas Satversmi un ievēlēt par arhibīskapu Gustavu Tūru – izveidoja divas baznīcas, nozīmētu atzīt šos okupācijas varas lēmumus. Šī Satversme pārstāja darboties 1989. gada sinodē un “pieder pagātnei”. Klīve uzsvēra, ka “runāšanu par divām baznīcām veicināja mūsu ienaidnieki – īpaši, kad Tūram bija uzdots iekļūt starptautiskās Baznīcas organizācijās (PLF Helsinku asamblejā), kurās Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca jau sastāvēja”. Klīve intervijā aicināja domāt par abām baznīcas daļām kā

43 Vēstule visiem Baznīcas Virsvaldes locekļiem (1992. gada 21. februārī). Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

44 Arnolds Lūsis bija ordinēts par mācītāju Latvijā 1935. gadā un 9 gadus bija Aizkraukles draudzes mācītājs, līdz ar to atbilda arhibīskapa kandidāta kritērijam – būt par LELB ordinētu mācītāju un nepiederēt ne pie vienas citas ASV vai citas valsts baznīcas.

prāvestu iecirkņiem. Attiecībā uz Liepkalna pētījumu un rakstu Klīve norādīja, ka “Liepkalna aptaujātie galvenokārt nāk no Amerikas, bet Amerikas latvieši nav vienīgie mūsu Baznīcas locekļi” un ka “baznīcas nākotnes plāņos mums nav jāvadās tikai no draudžu locekļu pašreizējām izjūtām vai noskaņām, bet jādomā par objektīvajām nākotnes darbības problēmām, apstākļiem un izredzēm, mums ir jādara tas, kas varbūt ir pilnīgā pretrunā ar pašreizējām vairākuma izjūtām, ka tas būtu nepieciešams”.⁴⁵

VII Koordinācijas komisijas konference notika Rīgā 1992. gada 1.–2. maijā, uzreiz pēc 15. LELB Sinodes aprīļa beigās. No konferences protokola var secināt, ka ievērojams tās laiks pirmajā dienā pagāja, risinot strīdus jautājumus par Zviedrijas baznīcas dāvināto tipogrāfiju un kopīgo baznīcas kalendāru. 2. maijā dienas pusē tika ziņots, ka LELB 15. Sinode ar 76 balsīm “par” un 2 “pret” pieņēma lēmumu, ar kuru “principā akceptē/ pieņem koordinācijas komisijas Šēfavas sēdes ieteikumus “Par Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas vienību” un lūdz Konsistoriju šo ieteikumu ietvaros piedalīties Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas un Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas kopējas lielsinodes sasaukšanā un kopdarbības izveidošanā”. Arī “apvienotās karaļvalsts pārvalde, Vācijas draudžu pārvalde un Zviedrijas latviešu draudžu sinode ir vienbalsīgi principā pieņēmušas ieteikumus par vienotu struktūru; tāpat arī LELBA pārvalde, bet paceldama veselu rindu praktisku jautājumu”.⁴⁶

VII konference atklāja, ka daudzi jautājumi, kas ir ļoti centrāli baznīcai Latvijā, tika apspriesti tieši Koordinācijas komisijā – tieši tur veidojās aizmetņi diakonijas darbam nepieciešamām struktūrām gan baznīcas vadības, gan prāvestu iecirkņu ietvaros. 1992. gada maijā LELB vadība vēl nebija gatava strauji reaģēt, arvien pieaugošo nepieciešamību pēc diakonijas darba strukturēt draudzēs, veidot visai baznīcai kopīgu diakonijas sistēmu. Tieši Koordinācijas komisija ieteica izveidot liturģijas komisiju, kura formāli būtu Teoloģijas fakultātes pakļautībā un kurā “iekļautu trimdas un Latvijas speciālistus šajā jomā”, nominējot komisijā Vili Kolmu, Baumanī, Kristbergu, Andri Vītoliņu (Zviedrija) un Juri Grenēviču. Tā kā Koordinācijas komisijā darbojās daudzi trimdas baznīcas pārstāvji, var pieņemt, ka viņu skatījums uz daudzām LELB problēmām un izaicinājumiem bija ar citu perspektīvu, tāpēc daudzi uz nākotni vērsti ieteikumi dzima tieši komisijā – nevis tā laika Konsistorijas sēdēs. Piemēram, komisija ieteica veidot vienādas “reģistrācijas grāmatas un apliecības draudzēm Latvijā un ārpus Latvijas”, atjaunot prāvestu kanceleju darbu. Jau šajā konferencē izskanēja lielas bažas, ko bija iepriekš izteikusi LELBA pārvalde, – ka sasaukt Lielsinodi 1993. gadā “liekas pilnīgi nereāli”. Savā rakstā “Par Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas vienību” pirmajā abu baznīcu kopīgajā gadagrāmatā 1993. gadam Rozītis arī norādīja, ka “varbūt ir gudri atlicināt mazliet

45 Visvaldis Klīve, “Viena vai divas baznīcas”, *Svētdienas Rīts*, 5. aprīlis 1992: 3.

46 Koordinācijas komisijas VII konference 5/1– 2/1992. Protokols Nr. 12. Elmāra Ernsta Rozīša priekšvārthivs.

vēl laika administratīvi vienotas struktūras izveidošanas procesam, jo līdz 1994. gadam vai, vēlākais, līdz 1995. gadam vispārējais stāvoklis, cerams, kaut cik noskaidrosies”.⁴⁷

Tajā laikā abās baznīcās jau bija iezīmējušies divi skaidri viedokļi – gan par, gan pret baznīcu apvienošanu. Mācītājs Modris K. Gulbis Mineapoles “Kristus Draudzes Vēstīs” 1992. gada maijā publicēja rakstu “Mācītāja domas par vienas apvienotas Latvijas Ev. lut. baznīcas veidošanu”.⁴⁸ Gulbis atsaucās uz savā ziņā neveiksmīgo⁴⁹ un pesimistisko, bet metaforiski iespaidīgo Lūša salīdzinājumu, ka LELB stāvoklis ir kā maizes klaips, kas Latvijas okupācijas laikā pēc Otrā pasaules kara pārgriezts divās daļās, un jautāja, vai tagad jaunajos politiskajos apstākļos šī maizes klaipa divas daļas apvienot vienā kukulī. Gulbis norādīja, ka Koordinācijas komisijas izstrādātais plāns izveidot vienotu Latvijas Evaņģēliski luterisko baznīcu neņem vērā nozīmīgās atšķirības, kas okupācijas laikā ir izveidojušās “mūsu ticībās māsām un brāļiem” – “dzimtenes baznīca darbojas daudz autoritatīvākā veidā”, un “vai mums, kas esam ieraduši darboties brīvā stilā, tas būs pieņemami?”. Gulbis arī izteica bažas par to, cik lielā mērā apvienotās baznīcas struktūrā būs pārstāvētas ārzemju draudžu intereses – Koordinācijas komisija “nekā nesaka par Lielsinodes un par Pārstāvju padomes sastāvu: cik tur būs ārzemju draudžu pārstāvji?”. Ja šis jautājums tiktu risināts saskaņā ar draudžu locekļu skaitu, “mēs varētu būt zaudētāji”. Viņš norādīja arī uz precīzu datu trūkumu par draudžu locekļu skaitu Latvijā – “tie, kas minēti, izliekas pārspīlēti”. Pie tam, pieaugot “ticīgo skaitam tēvzemes draudzēs (uz to mēs ceram, par to mēs lūdzam), abu Baznīcu daļu līdzsvars pavisam pazustu”. Gulbja bažas bija arī par finansiālo aspektu – “jau tagad Koordinācijas komisija izdod ievērojamus līdzekļus savu sēžu noturēšanai. [...] Jāpieņem, ka nākotnē izveidojamā Pārstāvju padome prasīs vēl lielākus līdzekļus. Cik izmaksās Lielsinožu sarīkošana Rīgā? Ar kādām summām draudzēm ārpus Latvijas būs jārēķinās, lai sūtītu savus mācītājus un draudžu pārstāvjus uz Latviju?”. Gulbis norādīja arī uz “ašo veidu”,

47 Elmārs Ernsts Rozītis, “Par Latvijas evaņģēliski luteriskās baznīcas vienību” // *Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Gadagrāmata 1993. gadam* (Latvijas Ev. lut. Baznīcas Konsistorijas un Ārpus Latvijas ev. lut. baznīcas Virsvaldes kopīgs izdevums. Rīga: Svētdienas Rīts, 1992), 158.

48 Modris K. Gulbis, “Mācītāja domas par vienas apvienotas Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas apvienošanu”, *Kristus Draudzes vēstis*, maijs 1992: 5.

49 Par “nelaimīgu” šo salīdzinājumu nosauca Vārsbergs savā sprediķī “Spoki vai palīgi” (*LELBA Ziņas* (1993. gada septembris): 1.): “Arhib. Lūsis sacīja, ka mūsu Baznīca esot kā ar okupācijas nazi divi daļās pārgriezts maizes klaips. Tie, kas nevēlas stipru, vienotu Baznīcu nu atgādina tautas gudrību, ka atgriezts rieciens nepielip. Nelaimīgs ir šis arhib. Lūša salīdzinājums. Baznīca nav maizes klaips. Baznīcā maizes lauž un dala, līdz visi paēd un pāri paliek tikai druskas. Ir daudz labāk palikt pie Mateja līdzības: Baznīca ir viļņu un vētras mētāta laiva jūras vidū. Bet mūsu laivā apkalpe ir sadalījusies divi daļās. Un katrai daļai savi ieskati, kā okupācijas vētras iedragāto laivu labot un glābt. Tikai Dievs vien zin, kura puse stiprāka un lielāka. Bet loģiski un neapšaubāmi, darbs veiktos vislabāk, ja visi būtu viens prātis, ja visi airētāji vilktu aires rakstā un viens kapteinis būtu pie stūres.”

kā ir notikusi apvienošanas attīstība, nemaz neprasot, kāds atbalsts “šim izkārtojumam mūsu draudzēs”, un atsaucās uz Liepkalna veikto aptauju, kuras rezultāti uzrādīja, ka 377 personas ir par līdzšinējā stāvokļa saglabāšanu, 75 personas par apvienošanu, 36 par pievienošanu kā etniskām vienībām vietējo zemju luteriskajām baznīcām. Gulbis savu viedokli bija izteicis arī vēstulē Rubenim 1992. gada 23. septembrī, uz kuru atbildot Rubenis rakstīja, ka tā viņu “sarūgtināja ar necenšanos izprast vienotas Latvijas ev. lut. baznīcas ideju” un “aicināja saprast lietu pēc būtības un atmett aizspriedumus, kas ir [...] vēstules argumentācijas avots”. Rubeņa nostāja bija, ka “jautājums par Baznīcas vienību ir jautājums par Kristus uzdevumu, jautājums par piespiedu okupācijas radītā sašķeltības stāvokļa izbeigšanu, tas ir tik dabisks jautājums, ka ļoti grūti te iedomāties kādus garīgus iebildumus, ja tie nav aiz matiem pievilkti”.⁵⁰

Spilgts vienotas baznīcas aizstāvis bija Klīve. Viņš uzskatīja, ka “mēs visi nākam no vienas Latvijas Evaņģēliski luteriskas baznīcas un ka tieši interese par šo baznīcu mūs vieno un saista. [...] Mums ir viena Baznīca, jo mēs to sajūtam savās sirdīs, mēs domājam vienu domu un lolojam vienas cerības [...] Neļausim administratīviem apsvērumiem un Baznīcas amatvīru prātojumiem aizsegt to vienu kristīgo Baznīcu”. Klīves ieskatā viens no iemesliem, kas šo apvienošanu kavēja, bija baznīcas vadītāju turēšanās pie sava amata:

*Ienākot Kolumbusas draudzes sanāksmē šajā vasarā, pirmais jautājums, ko man uzdeva, bija: “Vai Lūsis zizli nodeva?” – t. i., nodeva Latvijas Baznīcas arhibīskapa zizli likumīgajam Latvijas arhibīskapam Kārlim Gailītim. Prasītājs nebija kāds karstgalvis teologs, bet draudzes darbinieks Pēteris Priede, kas gadu desmitiem strādājis ar lielu atbildības sajūtu. Tas bija nopietns jautājums, un man uz to bija grūti atbildēt. Varbūt mūsu draudžu locekļi apzinās un izjūt ko tādu, ko dažs labs amatvīrs negrib vai arī nevar izjust.*⁵¹

Klīve uz vienotu LELB skatījās kā uz ko vairāk nekā tikai uz administratīvi strukturālu jautājumu. Viņam tas bija baznīcas vienības jautājums – “mēs jautājam, kāpēc mūsu Baznīcai trimdā un dzimtenē vajadzīga vienība. Bet vai mēs jautājam slimajam, kāpēc tas grib būt vesels?”. Klīve uzsvēra, ka tie, “kas vēlējās mūsu Baznīcas šķelšanos, jau kopš pirmās sinodes ir bijuši tikai Baznīcas ienaidnieki, un vienmēr tiem ir bijuši savi politiski mērķi. Jau kopš Kurzemes un Vidzemes konsistorijas laika, jau kopš 1948. gada Sinodes Latvijā, kad tika “izbīdīts” varai lojāls Baznīcas vadītājs”.⁵²

50 Rubeņa vēstule Gulbim, 16.12.1992. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

51 Visvaldis Klīve, “Un tomēr mums ir viena Baznīca”, *Svētdienas Rīts*, 11. oktobris 1992: 3.

52 “Konsistorijas ziņas”, *Svētdienas Rīts*, 17. janvāris 1993: 2.

VIII Koordinācijas komisijas konferencē⁵³ 1992. gada 20.–24. jūlijā apsprieda atsauksmes, kas bija saņemtas par vienotas LELB struktūru. Mušinskis ziņoja, ka “Austrālijas draudzēs visi ir par vienotu baznīcu, bet ir arī “daudz jautājumu”. Daudzus no tiem atbildējusi LELBA apakškomiteja savos ieteikumos”. Komisija izstrādāja “Vienotas Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Darbības noteikumus” (turpmāk – Darbības noteikumi), kurus nolēma “piesūtīt Latvijas Baznīcas Konsistorijai, Austrālijas un Rietumeiropas pārvaldēm un LELBA, lūdzot to atsauksmes un ieteikumus, lai VIII Koordinācijas komisijas konferencē 1992. gada 23.–28. novembrī varētu izstrādāt Darbības noteikumu gala versiju un nodot LELB Konsistorijai un Baznīcas Virsvaldei tālākai darbībai, jo “Virsvaldes plenārsēde paredzēta 1993. gada martā” Toronto, Kanādā”.⁵⁴ Galīgo noteikumu redakciju pieņēma Ķīlē 1992. gada 27. novembrī. Darbības noteikumus publicēja “Svētdienas Rīts” 9. augustā.

Konference ieteica LELB Konsistorijai un baznīcas ārpus Latvijas Virsvaldei izveidot komisiju, kas sagatavotu teoloģisku izvērtējumu par sieviešu ordināciju Latvijas baznīcā. “Aicinām šinī komisijā apstiprināt Konsistorijas izraudzītos locekļus Vanagu, Georgu Zālīti, Aleksandru Biti, bet no Baznīcas ārpus Latvijas – Egilu Grīslī, Kuplēnu un Laumu Zušēvicu.”⁵⁵

1992. gada LELB 15. Sinodē būtiski mainījās līdzšinējais Konsistorijas sastāvs.⁵⁶ Tā kā neviens no Koordinācijas komisijas Latvijas pārstāvjiem vairs nepārstāvēja LELB Konsistoriju, tā 11. augustā Darbības noteikumu projektu “principā akceptēja”, taču ar “sekojošām iebildēm un iezīmēm”, t. sk.:

Konsistorijas plenārsēdes dalībnieki bija vienoti domās par samērā dīvaino situāciju, kāda ir izveidojusies starp Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Konsistoriju un Koordinācijas komisiju, proti: vairāki iepriekšējās Konsistorijas locekļi, kas vienlaikus ir arī Koordinācijas komisijā Latvijas XV Sinodē atteicās no tālākas līdzdalības Konsistorijas vai revīzijas komisijas sastāvā, taču, šķiet, labprāt grib turpināt savu darbību Koordinācijas komisijā. Šī iemesla dēļ Konsistorija uzskata par loģisku un pamatotu jau iepriekš izteikto prasību iesaistīt turpmākajā

53 Koordinācijas komisijas VIII Konferences 1992. gada 20.–24. jūlijā Minsteršvarcāhā un Neien-detelsavā protokols Nr. 13. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

54 Vārsberga vēstule Austrālijas latviešu draudžu pārvaldei, Latvijas Baznīcas Konsistorijai, LELBA apakškomitejai un pārvaldei, Rietumeiropas latviešu draudžu pārvaldei, 27.07.1992. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

55 Turpat.

56 No 1989. gada 14. Sinodē ievēlētajiem Konsistorijas locekļiem (Feldmanis, Rubenis, Ālers, Bikše, Jānis Dreiblats, Kavacis, Plāte, Jānis Priednieks) vairāki darbu turpināt atteicās, līdz ar to 1992. gada 15. Sinodē ievēlētajā Konsistorijā no iepriekšējās bija tikai Ālers un Priednieks.

Koordinācijas komisijas darbā pašreizējās Konsistorijas pārstāvi, Rīgas pilsētas iecirkņa prāvestu Georgu Zālīti. Turklāt Konsistorija uzskata, ka vērā ņemami ir sekojoši apsvērumi: tā kā līdz pirmajai Lielsinodei Darbības noteikumu projektā minētās Pārstāvju padomes vēl nav, tad sasaukt Lielsinodi būs [...] Konsistorijas un [...] Virsvaldes funkcija. Konsistorija uzskata, ka šī jautājuma risināšanā ir nepieciešama sadarbība un viedokļu apmaiņa starp abām Baznīcām ne tikai samērā šaurajā Koordinācijas komisijas lokā, kur turklāt Latvijas pārstāvji, izņemot arhibīskapu ex officio, nepārstāv Latvijas Baznīcas vadību, bet arī tieši starp Konsistoriju un Virsvaldi. [...] Tādēļ [...] Konsistorija iesaka šo jautājumu risināšanai noorganizēt abpusēji pieņemamā laikā un vietā kopēju Virsvaldes un Konsistorijas sēdi.⁵⁷

Koordinācijas komisijas IX konference notika 1992. gada 24.–27. novembrī, Ziemeļelbas Evaņģēliski luteriskās baznīcas telpās Ķīlē, Vācijā,⁵⁸ tā sākās aiznākamajā dienā pēc arhibīskapa Kārļa Gailīša traģiskās nāves autokatastrofā 22. novembrī. Komisija redakcionāli papildināja Darbības noteikumu dokumentu ar ievadu, ko izveidoja Rubenis, un nodaļu nosaukumiem, kā arī pieņēma šos noteikumus galīgajā lasījumā.⁵⁹

***Vienotas Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Darbības noteikumi*⁶⁰**

(LELBA apakškomitejas 1992. gada 13.–14. jūnijā izgatavots un VIII Koordinācijas komisijas konferencē 1992. gada 22. jūlijā rediģēts projekts.)

IX Koordinācijas konferences priekšlikums

***Vienota Latvijas Baznīca*⁶¹**

Ievads

Ņemot vērā, ka

- *divu šķirtu Latvijas evaņģēliski luterisko baznīcu pastāvēšana ir padomju okupācijas uzspiests pagaidu stāvoklis, kas tagad jāizbeidz;*
- *Kristus aicinājums “Iai visi ir viens” (Jņ. 17) ir primārs mūsu garīgais uzdevums arī Latvijas Baznīcai;*

57 Konsistorijas padomnieku un Revīzijas komisijas vēstule arhibīskapam Lūsim, Virsvaldei, Rozītim, Vārsbergam, 24.08.1992. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

58 Koordinācijas komisijas IX konferences 1992. gada 24.–27. novembrī protokols Nr. 14. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

59 Roziša privātarhīvā ir atrodams arī Koordinācijas komisijas izstrādātais “Vienotās LELB struktūra” grafisks attēlojums. Tajā norādīts, ka LELB ir 270 draudzes un 102 garīdznieki (t. sk. palīgmācītāji), bet LELB ārpus Latvijas kopā 145 draudzes un 121 garīdznieks.

60 Vienotas Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Darbības noteikumi. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

61 Vienota Latvijas Baznīca. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

- Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ordinētie mācītāji ir devuši ordinācijas solījumu kalpot vienai un tai pašai Latvijas Baznīcai;
 - Baznīcas nākotnei nozīmīgu jautājumu efektīva risināšana prasa abu baznīcu saskaņotu rīcību, kas nepieciešama gan baznīcas dzīvēs Latvijā celšanai, gan draudžu pastāvēšanas interesēm ārpus Latvijas;
 - abām baznīcām jāfinansē un jāīsteno kopīgi projekti, piem., nākamo garīdznieku sagatavošana, garīgas literatūras izdošana, diakonijas darba izveidošana;
- abu baznīcu nepieciešams un neatliekams uzdevums ir vienotas Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas atjaunošana.**

Tāpēc Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Konsistorija un Baznīcas ārpus Latvijas Virsvalde sasauca pirmo Lielsinodi 1995. gadā.

Vienotas Latvijas Baznīcas izveidošana neskar un neizbeigs pašreizējā trimdas arhibīskapa pilnvaras.

Vienotas Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Darbības noteikumi Latvijas Baznīca

1. Latvijas Baznīcu veido Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca un Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīca ārpus Latvijas. Katra Baznīcas daļa darbojas saskaņā ar savu Satversmi.

Latvijas Baznīcas Lielsinode

2. Baznīcas vienību izteic abu Baznīcas daļu kopīga sinode – Lielsinode – un tās ievēlētais garīgais vadītājs – Latvijas Baznīcas arhibīskaps, kura sēdeklis ir Rīgā.
3. Lielsinode ir Latvijas Baznīcas gribas izteicēja un lēmēja Latvijas Baznīcas jautājumos. Lielsinodei sapulcējas vismaz reizi septiņos gados. Lielsinodi sasauca Pārštāvju Padome, atklāj un vada Latvijas Baznīcas arhibīskaps un Lielsinodes izraudzīts prezidijs, kurā ex officio ir Baznīcas arhibīskapi un bīskapi. Lielsinodē ar balsi tiesībām piedalās:

- 1) Latvijas Baznīcas arhibīskapi, bīskapi, prāvesti, mācītāji un tie diakoni/palīgmācītāji, kuri apkalpo draudzes;
- 2) Konsistorijas un Baznīcas Virsvaldes locekļi;
- 3) pa vienam delegātam no draudzes vai draudzēm, kuras apkalpo 3.1. punktā minētie sinodāļi.

Ja draudzē kalpo vairāki mācītāji, tā sūta tik delegātu, cik tai mācītāju. Ja mācītājs apkalpo vairākas draudzes, tās kopīgi izrauga vienu delegātu uz Lielsinodi.

Lielsinode ir pilntiesīga, ja sapulcējas sinodāļu kvorums no katras Baznīcas daļas.

4. Lielsinodes kompetences neskar Latvijas Baznīcas daļu juridisko statusu dažādās zemēs, kā arī to tiesības un saistības iepretī citām baznīcām un ekumēniskām organizācijām.

5. *Lielsinodes sevišķie uzdevumi ir:*

- 1) *ievēlēt augstāko garīgo vadītāju – Latvijas Baznīcas arhibīskapu;*
- 2) *uzklausīt Latvijas Baznīcas arhibīskapa ziņojumu;*
- 3) *uzklausīt abu Latvijas Baznīcas daļu ziņojumus;*
- 4) *uzklausīt un pieņemt Pārstāvju Padomes darbības pārskatu;*
- 5) *lemt par Pārstāvju Padomes un tās komisiju priekšlikumiem;*
- 6) *uzklausīt un lemt par sinodāļu ierosinājumiem Latvijas Baznīcas jautājumos;*
- 6) *pieņemt Latvijas Baznīcas budžeta un arhibīskapa atalgojuma vadlīnijas;*
- 7) *ievēlēt Latvijas Baznīcas tiesu ar trīs locekļiem; no tiem vismaz vienam jābūt juristam un vismaz vienam teologam.*

Latvijas Baznīcas arhibīskaps

6. *Latvijas Baznīcas arhibīskaps:*

- 1) *ieved amatā bīskapus un prāvestus;*
- 2) *pēc vajadzības sasauc īpašas prāvestu un mācītāju konferences;*
- 3) *izdara vizitācijas draudzēs un prāvestu iecirkņos;*
- 4) *dod instrukcijas un norādījumus Latvijas Baznīcas darbiniekiem;*
- 5) *Latvijas Baznīcas vārdā sazinās un sarakstās ar citu konfesiju un ticību pārstāvjiem;*
- 6) *reprezentē Latvijas Baznīcu attiecībās ar ārpus baznīcas institūcijām;*
- 7) *saziņā un sadarībā ar Pārstāvju padomi saskaņo Latvijas Baznīcas pārstāvniecību konferencēs, starptautiskās sanāksmēs un apvienībās;*
- 7) *sasauc un vada Pārstāvju Padomi;*
- 8) *saņem ziņojumus no Pārstāvju Padomes komisijām un no Latvijas un ārpus Latvijas augstākiem garīgiem vadītājiem.*

7. *Kandidāti Latvijas Baznīcas arhibīskapa amatam ir visi Latvijas Baznīcas mācītāji/mācītājas, kas ordinēti/as vismaz 15 gadus. Pēc 14 gadiem vai diviem Lielsinodes sasaukumiem arhibīskaps ir jāpārvēl. Latvijas Baznīcas arhibīskaps iet emeratūrā, sasniedzot 75 gadu vecumu. Latvijas Baznīcas arhibīskapa amats nav savienojams ar draudzes mācītāja amatu. Latvijas Baznīcas arhibīskapa nāves gadījumā, vai ja viņš nespēj savu amatu pildīt ilgāku laiku, Pārstāvju Padome līdz nākošai Lielsinodei izrauga vienu no arhibīskapiem vai bīskapiem par Latvijas arhibīskapu pro tempore. Arhibīskapa pro tempore sēdeklim nav jābūt Rīgā.*

Latvijas Baznīcas Pārstāvju padome

8. *Visai Latvijas Baznīcai nozīmīgus jautājumus risina Pārstāvju Padome. Tajā darbojas Latvijas Baznīcas arhibīskaps, bīskapi un 4 pārstāvji no katras Baznīcas daļas. Baznīca ārpus Latvijas dod vienu pārstāvi no Austrālijas, divus no LELBA un vienu no Rietumeiropas. Vismaz vienam pārstāvim no Latvijas un vienam no LELBA jābūt lajam. Savus pārstāvjus izvirza Latvijas un LELBA sinodes,*

Austrālijas un Eiropas pārvaldes uz vienu sasaukuma periodu. Pārstāvju Padomi sasauca Latvijas Baznīcas arhibīskaps ne retāk kā reizi gadā.

9. Pārstāvju Padomes vadībā darbojas:

- 1) teoloģijas un Bībeles tulkošanas komisija;
- 2) baznīcas mūzikas un liturģijas komisija;
- 3) informācijas un izdevniecības komisija;
- 4) izglītības, skolu un jaunatnes komisija;
- 5) diakonijas komisija;
- 6) ārmisijas komisija;
- 7) finanču un budžeta komisija;
- 8) juridiskā komisija.

10. Šos Latvijas Baznīcas darbības noteikumus var grozīt Lielsinode ar divu trešdaļu klātesošo sinodāļu balsu vairākumu. Maiņu propozīcijas jāiesniedz Pārstāvju Padomei vismaz vienu gadu pirms Lielsinodes.

1993. gada 4. janvārī mira arhibīskaps Arnolds Lūsis, savukārt 26. janvārī notika LELB Ārkārtas sinode jauna arhibīskapa ievēlēšanai. Paplašinātajā Konsistorijas sēdē 19. janvārī tika izteikts oficiāls viedoklis: par arhibīskapa kandidātiem izvirzīt Rozīti un Zālīti.⁶² Savukārt Kavacis publicēja laikrakstā “Svētdienas Rīts” vēstuli, kurā ieteica arhibīskapa amatam Vanagu un aicināja viņu “neatsaukt savu kandidatūru”.⁶³ Ārkārtas sinodē Vārsbergs informēja sinodāļus, ka LELBA pārvalde ir lūgusi Virsvaldei, lai “nākamais trimdas Baznīcas vadītājs nestu bīskapa, ne vairs arhibīskapa titulu, kas būtu vēl viens solis pretī abu latviešu luterisko Baznīcu vienībai”.⁶⁴ Sinodē uz vietas arhibīskapa amatam tika izvirzīts Zālītis, Vārsbergs, Feldmanis, Beimanis, kuri atteicās, līdz ar to balsojums notika par diviem kandidātiem – Rozīti un Vanagu. Sinodāļu tiesības sinode pati deva arī tiem 12 “kalpojošajiem studentiem, kas bija ieradušies”,⁶⁵ lai gan Satversmes 26. pantā sinodes dalībnieku skaits bija noteikts un šo dalībnieku loku pašai sinodei, nemainot Satversmi, tiesības paplašināt Satversme neparedzēja. Tā kā Vanagam ordinācijas stāžs bija tikai 7 gadi, bet Satversmes 28. panta j) apakšpunkts noteica, ka arhibīskaps jāievēl no kandidātiem, kuriem ir ne mazāk kā 10 gadu ordinācijas stāžs,⁶⁶ sinode pēc ilgām debatēm iekļāva darba kārtībā šī Satversmes apakšpunkta maiņu, lai par

62 “Kam būt bīskapam”, *Svētdienas Rīts*, 24. janvāris 1993: 2.

63 Turpat.

64 “Ārkārtas Sinodē”, *Svētdienas Rīts*, 31. janvāris 1993: 2.

65 Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultātes studenti, kurus Konsistorija bija norīkojusi mācītāju vietā kalpot draudzēs.

66 “Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Satversme. Pieņemta XV Sinodē”, *Svētdienas Rīts*, 14. jūnijs 1992: 4.–5.

arhibīskapa kandidātu varētu kvalificēties Vanags. Kā ziņoja laikraksts "Svētdienas Rīts", balsošanā par Vanagu nodeva 154 balsis, bet par Rozīti 145 balsis.⁶⁷ LELB Satversmes 27. pants paredzēja, ka "Latvijas Sinode izdara vēlēšanas un pieņem lēmumus aizklātā balsošanā ar klātesošo sinodāļu balsu vairākumu".⁶⁸

Strīdus jautājums, kas attiecās uz abu baznīcu iespējamo apvienošanos, radās par arhibīskapa titulu. Pēc juristu atzinuma saņemšanas par savu ievēlšanu Vanags Konsistorijas un prāvestu kopsēdē 2. februārī, "raugoties uz Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas pirmā Virsgana Kārļa Irbes priekšzīmi, kā arī raugoties uz paredzamo Baznīcu apvienošanos un Lielsinodi, paziņoja par savu nodomu stāties amatā ar bīskapa titulu, ko vienbalsīgi atbalstīja Konsistorija un klātesošie prāvesti". Analogu lēmumu pieņēma arī Virsvalde 1993. gada 20. marta plenārsēdē – attiecībā uz jaunievēlamo bīskapu Lūša vietā.⁶⁹ Pirms konsekrācijas bīskapa amatā Vanags 10. augusta apkārtrakstā paziņoja, "ka konsekrācija var notikt tikai saskaņā ar Baznīcas Satversmi un Ārkārtas Sinodes protokolu", kurš apliecina, ka Vanags ievēlēts par arhibīskapu, nevis bīskapu, un "ne par kādām izmaiņām nevarot būt ne runas, iekams tās neizdara sinode".⁷⁰ Zviedrijas baznīcas Stokholmas diecēzes bīskaps Henriks Svenungsons 1993. gada 28. augustā sasauktajā Konsistorijas sanāksmē paziņoja, ka Zviedrijas baznīca sekos Latvijas baznīcas lēmumam. 1994. gada 5. janvārī pēc visu balsu saskaitīšanas tika paziņots, ka par Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas bīskapu ir ievēlēts Rozītis.⁷¹ Par bīskapu viņu 1994. gada 1. maijā Toronto arī konsekrēja Svenungsons,⁷² taču amatā ieveda arī par arhibīskapu – saistībā ar izmaiņām LELB attiecībā uz arhibīskapa titulu.⁷³ Līdz ar to abām baznīcām atkal bija katrai savs arhibīskaps – gluži tāpat kā 1990. gadā, kad sākās abu baznīcu daļu apvienošanās priekšdarbi.

Atgriežoties pie 1993. gada 2. februāra Konsistorijas sēdes, – tajā izveidoja arī Satversmes komisiju un komisiju Lielsinodes sagatavošanas darbam, kurā ievēlēja Vanagu, Zālīti, Plāti un Rubeni.⁷⁴ Abas komisijas pēc vairākām sēdēm nedaudz koriģēja un 25. februārī pieņēma Darbības noteikumu projektu, paredzot iespēju Latvijā tikt

67 "Ārkārtas Sinodē", 2.

68 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Satversme, 4.–5.

69 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas Virsvaldes prezidija vēstule LELB Konsistorijai, 23.08.1993. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

70 Apkārtraksts, 10.08.1993. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

71 "Ievēlēts bīskaps", *Svētdienas Rīts*, 13. februāris 1994: 2.

72 "Arhibīskapa Elmāra Ernsta Roziša konsekrācija", *Svētdienas Rīts*, 22. maijs 1994: 2.

73 Latvijas Ev. lut. Baznīcas Pārvaldes Vācijā sēdes protokols Nr. 84, 01.05.1994. Klāva Bērziņa privātarhīvs.

74 "Konsistorijas ziņas", *Svētdienas Rīts*, 7. februāris 1993: 2.

izveidotām vairākām diecēzēm,⁷⁵ kā arī ieteica Latvijas un ārpus Latvijas Lielsinodi noturēt Rīgas Domā 1993. gada 30. jūnijā.⁷⁶ Informācija par šādu lēmumu gan nav atrodamā laikrakstā “Svētdienas Rīts”, kas bija LELB oficiālais izdevums. Šāda vēlme izskanēja arī tieši šajā pašā 2. februārī notikušajā LELB Vācijā pārvaldes sēdē – “lai atrisinātu arī grūto stāvokli Latvijas baznīcā, pārvalde atbalsta ierosinājumu sasaukt drīzumā Lielsinodi Rīgā un atkarībā no abu baznīcu noskaņojuma šajā jautājumā, Virsvaldes plenārsēdē jānonāk pie skaidrības, vai Lielsinode ir sasaukama event. jau 93. gada jūnija beigās”.⁷⁷ Lai arī Rozītis savā rakstā baznīcas gadagrāmatai 1994. gadam min, ka marta sākumā Konsistorija pieņēmusi arī lēmumu 1993. gada 15.–16. jūnijā noturēt Ārkārtas sinodi, lai lemtu, “vai un kā Baznīca Latvijā piedalītos Lielsinodē 1993. gada 30. jūnijā”,⁷⁸ ziņas par šādu lēmumu arī nav atrodamas baznīcas oficiālajā izdevumā. Ja arī šāds lēmums bijis, šī sinode, kurā tas tiktu lemts, nenotika. Nākamā, arī Ārkārtas, LELB Sinode notika vien 1994. gada 6. aprīlī, lai ievēlētu jaunus Konsistorijas locekļus, iepriekšējiem atkāpjoties no amata.

Baznīcas Virsvaldes plenārsēdē 1993. gada 18.–20. martā vienbalsīgi nolēma, ka, “iepažinoties ar apgabalu, draudžu un mācītāju ieskatiem, Baznīcas Virsvalde atzīst, ka visas mūsu draudzes un apgabali vēlas atjaunot Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas vienību; Konsistorijai un Baznīcas Virsvaldei kopīgi jāizstrādā vienotās Baznīcas noteikumi”.⁷⁹ Plenārsēde arī konstatēja, ka, tā kā Sinode Latvijā notiktu tikai jūnija vidū, iecerētā Lielsinode 30. jūnijā Rīgas Domā nevar notikt, jo tās sasaukšanai nepietiek laika. Tajā pašā laikā plenārsēde aicināja turpināt veidot vienotu struktūru, lai baznīcas

75 Ievada otrā rindkopā tika mainīts palīgteikums, esošo aizvietojo ar “abas baznīcas daļas ir saglabājušas vienības sajūtu”. Trešā rindkopa tika aizvietota pilnībā: “Latvijā postkomunisma laikā jāveic plašs iekšmisijas darbs, lai pasargātu tautu no maldu mācību pieņemšanas.” Ceturto rindkopu atstāja nemainīgu, bet piekto aizvietoja pilnībā ar “nepieciešams atjaunot Latvijas ev. lut. Baznīcu uz tās 1928. gada Satversmes preambulā minēto ticības apliecības rakstu pamata”. Darbības noteikumos tika paredzēts, ka “katra Baznīcas daļa sastāv no vienas vai vairākām diecēzēm” (1. §), kuru bīskapi *ex officio* būtu arī Lielsinodes prezidijā (2. §). Papildinājumi skāra arī Pārstāvju padomes sastāvu – to sastādītu Konsistorijas un Virsvaldes ievēlēti locekļi – no katras pa četri (7. §).

76 Lēmums. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

77 Latvijas ev. lut. baznīcas Vācijā pārvaldes sēdes protokols Nr. 74, 02.02.1993. Klāva Bērziņa privātarhīvs.

78 Elmārs Ernsts Rozītis, “Atkalapvienošanās darba pārskats” // *Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Gadagrāmata 1994. gadam* (Latvijas Ev. lut. Baznīcas Konsistorijas un Ārpus Latvijas ev. lut. baznīcas Virsvaldes kopīgs izdevums. Rīga: Svētdienas Rīts, 1993), 124.

79 Vēstule ASV Austrumu apgabala mācītājiem/ām, draudžu priekšniekiem/cēm un dāmu komiteju priekšniecēm, 27.03.1993. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

vienību atjaunotu paredzētajās draudžu dienās 1995. gadā.⁸⁰ Pārskata vēstulē par notikušo Virsvaldes plenārsēdi Katskiļos prāvests Alberts Ozols norādīja, ka sēdē piedalījās arī Vanags, Zālītis un Rubenis un tajā Vanags atkārtoti deklarējis, ka “viņš personīgi neatzīst sieviešu ordināciju un sava amata kapacitātē sievietes mācītājas amatā neordinēs”, līdz ar to arī Virsvaldes pieņemtajā rezolūcija vēstī, ka “mūsu mācītāju pārrunās ar Latvijas Baznīcas pārstāvjiem ir atzīts, ka pirms vienotas struktūras radīšanas jāatrisina sieviešu ordinācijas jautājums”.⁸¹ Šajā plenārsēdē arī izsludināja jauna bīskapa (ne vairs arhibīskapa) vēlēšanas, rēķinoties ar to, ka vienotās LELB arhibīskapu ievēlēs Lielsinode.

Plenārsēdes lēmums Konsistorijai un Virsvaldei no jauna izstrādāt vienotas LELB darbības noteikumus bija daļa no abās baznīcās acīmredzamās vilcināšanās. Katrai baznīcai tie bija savi iemesli, kāpēc abu baznīcu izveidotās Koordinācijas komisijas optimistiskais redzējums un paveiktie priekšdarbi likās nepietiekami, lai tos līdzdalītu abu baznīcu oficiālo pārstāvju vairākums. Viens no trimdas baznīcas bīskapa kandidātiem,⁸² Liepkalns, tobrīd LELBA Vidienes apgabala prāvests, teica, ka, lai arī “iniciatoru grupa” gribēja abu baznīcu apvienošanu realizēt jau 1993. gada vasarā, “Dziesmu svētku laikā, es nebiju to vidū, jo mans ASV Vidienes apgabals ar lielu balsu vairākumu bija pret to, kamēr draudzes par to nav izšķīrušās. [...] Ir kļuvis redzams, ka par Baznīcu apvienošanu draudzēs lemts nebija, bet tām ir jābūt informētām un jābūt lemttiesīgām tik kardinālos mūsu kopīgā likteņa jautājumos”.⁸³

Pirms Vanaga konsekrācijas dievkalpojuma Virsvaldes prezidijs nosūtīja vēstuli⁸⁴ LELB Konsistorijai, kurā uzsvēra, ka “savā būtībā latviešu evaņģēliski luteriskā Baznīca ir viena un nedalāma” un “neilgajos brīvības gados abas Baznīcas daļas ir vienojušās par neatliekamu apvienošanu”, – uzsākot intensīvu un daudzpusīgu sadarbību ar abu baznīcas arhibīskapa atbalstu, izveidojot vienotu dziesmu grāmatu, gadagrāmatu, kopīgi atjaunojot Teoloģijas fakultāti, finansiāli no ārzemēm dībinot laikrakstu “Svētdienas Rīts”, LELB 15. Sinodei ar ļoti lielu balsu vairākumu pieņemot lēmumu “par abu Baznīcas daļu Lielsinodes sasaukšanu kopdarbības izveidošanai”, Vanagam deklarējot

80 “Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas Virsvaldes sēdes rezolūcija”, *Svētdienas Rīts*, 4. aprīlis 1993: 2.

81 Vēstule ASV Austrumu apgabala mācītājiem/ām, draudžu priekšniekiem/cēm un dāmu komiteju priekšniecēm. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

82 Liepkalns tika izvirzīts kandidēt bīskapa vēlēšanās, taču par oficiālu kandidātu nekļuva, jo viņam nebija vēlēšanu noteikumu paredzētie 15 gadi, kalpojot draudzē par mācītāju, bet gan tikai 15 gadi pēc ordinācijas, jo četrus no tiem viņš bija strādājis par Ministeres latviešu ģimnāzijas direktoru (Vilis Vārsbergs, “Skaidrības labad”, *Svētdienas Rīts*, 27. februāris 1994: 15.).

83 “Latvijai jāaug kā bērnam. Saruna ar LELBA Vidienes apgabala prāvestu, Čikāgas latviešu evaņģēliski luteriskās draudzes mācītāju Arturu Liepkalnu”, *Svētdienas Rīts*, 25. jūlijs 1993: 5.

84 Šo vēstuli saskaņoja arī ar LELB Vācijā pārvaldes ieteikumiem (Latvijas Ev. lut. Baznīcas Vācijā Pārvaldes sēdes protokols Nr. 79, 23.08.1993. K. Bērziņa privātarhīvs).

un Konsistorijai akceptējot atteikšanos no arhibīskapa titula par labu baznīcas vienībai, analogu lēmumu pieņemot arī Virsvaldē attiecībā uz bīskapa vēlēšanām 1993. gadā, kas ir ticis darīts cerībā pabeigt abu baznīcas daļu apvienošanu ar viena arhibīskapa kopīgu ievēlēšanu.⁸⁵

LELB pārvaldes sēdes protokols Nr. 81 (04.11.1993.) vēstī par Koordinācijas komisijas sēdes sasaukšanu 1994. gada 24.–26. janvārī,⁸⁶ tomēr šīs sēdes protokols raksta autoram nebija pieejams, un nav arī ziņu, vai šāda sēde notika.

Nobeigums

Koordinācijas komisijas un abu LELB daļu – trimdā un dzimtenē – akceptētā rezolūcija “Par Latvijas Evaņģēliskās Luteriskās Baznīcas vienību” un plānotā Lielsinode nenotika nedz 1993., nedz 1995. gadā, nedz arī vēlāk. Zīmīgā situācija bez bīskapiem abās baznīcām netika izmantota abu baznīcu vienībai, bet gan lai atgrieztos pie iepriekšējā stāvokļa, turpinot padomju okupācijas izraisīto baznīcu sašķeltību. Sapnis par vienotu baznīcu, šķiet, bija izsapņots, lai gan dažos Koordinācijas komisijas locekļos vēl valdīja optimisms, ka šāda situācija pēc 5–7 gadiem var mainīties.⁸⁷

Raksta autors uzskata, ka visvairāk pietrūka Vārsberga minētā trešā faktora – mūsu pašu labā griba, iecietība, pacietība. Ne visi ticēja, ka baznīcu apvienošana ir iespējama, ka tai ir pamats. Varbūt varētu teikt, ka baznīcas vienotības vīzija piedzima pārāk agri, tā tiecās sevi īstenot pārāk strauji, tomēr, retrospektīvi vērojot attiecības abu baznīcu starpā turpmākajos 30 gados, – nē, tā nebūs taisnība. Ja kaut kas nāk par agru, tas piepildīsies vēlāk. Bet varbūt tomēr tā ir, ka šīs “vēlāk” vēl nemaz nav pienācis. Varbūt abu baznīcu *Exodus* no padomju okupācijas izraisītās sašķeltības pretī baznīcas vienībai ir daudz garāks, nekā likās 90. gadu sākumā? Varbūt tikpat garš kā *Exodus* Bībelē, ja vien nemēģinām to vēl pagarināt paši. Tāpēc šī raksta autora cerība uz vienotu baznīcu Latvijā un ārpus tās zudusi nav.

Šis raksts tikai ievelk kontūras LELB abu daļu – dzimtenē un svešumā – vēsturei 90. gadu pirmajā pusē, raugoties caur toreiz tik cerīgo abu baznīcas daļu atkalapvienošanu vienā Latvijas Evaņģēliski luteriskā baznīcā. Šī laika posma izsmēlošanai un detalizētai izpētei būtu nepieciešams darbs LELBA un LELB arhīvos Čikāgā un Rīgā.

85 Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas Virsvaldes prezidija vēstule LELB Konsistorijai, 23.08.1993. Elmāra Ernsta Roziša privātarhīvs.

86 Latvijas Ev. lut. Baznīcas Pārvaldes sēdes protokols Nr. 81 (04.11.1993.) un Nr. 82 (18.01.1994.). Klāva Bērziņa privātarhīvs.

87 “Stāsts par divām baznīcām”, *Austrālijas Latvietis*, 18. februāris 1994: 1.

SUMMARY

Unfulfilled Hopes – the Latvian Evangelical Lutheran Church as It Could Have Been

As a result of the Soviet occupation, the Latvian Evangelical Lutheran Church was split into two parts, which were purposefully separated from each other by the Soviet regime. The article “Unfulfilled Hopes – the Latvian Evangelical Lutheran Church as It Could Have Been” examines the processes of rapprochement between the Latvian Evangelical Lutheran Church in Latvia and the Church in Exile in the late 1980s and early 1990s, as well as the work of the Coordination Commission, which was established and operated from 1990 to 1993 in order to coordinate the work of both parts of the church, make joint decisions, create the structure of a united Latvian Evangelical Lutheran Church and restore the unity of the church. However, there was also considerable resistance and caution on both parts of the church, a desire to postpone unification until a later date, and a hope that the issue of women’s ordination would be resolved soon. As a result, the work on unification stalled and the process of bringing the two churches closer together ended in failure.

Raksts izstrādāts pēcdoktorantūras pētniecības projekta “Panākumspēja sabiedrības ilgtspējīgai un integrālai attīstībai kustības “Atdzimšana un atjaunošanās” gadījuma kontekstā” (projekta līguma Nr. 1.1.1.2/VIAA/3/19/498).

© 2024, Linards Rozentāls, Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar *Creative Commons* Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).